Journal of Social Sciences
Vol. 49 No.1 (2019):
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

Faculty of Political Science
Chulalongkorn University

Challenging the Discourse of Universality of Gender Mainstreaming of the United States Agency for International Development (USAID)**

Tinnaphop Sinsomboonthong*

Abstract

This article aims to question and challenge the discourse of universality of "gender mainstreaming", which is a key development practice and policy that the United States Agency for International Development (USAID) instrumentalizes to promote gender equality. By applying "intersectionality" theory, this article aims to indicate that such discourse is not universal due to three reasons: (1) focusing on "gender" alone might not be sufficient to understand gender inequality in each society, as it cannot be fully separated from other social attributes; (2) "gender", which is a fundamental basis to such discourse, lacks unity: and (3) gender is not a universal attribute. Therefore, intersectionality should be integrated into USAID's gender mainstreaming in order to transform it into intersectional gender mainstreaming.

Keywords: **Gender Mainstreaming, Universality, Gender, Intersectionality, USAID**

---

*Lecturer at Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University, 99 Moo 18 Phaholyothin Rd., Khlong Nueng Sub-district, Khlongluang District, Pathumthani 12120 . Email: tinnaphopsins@hotmail.co.th

**Received September 28, 2017; Accepted January 10, 2018

วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์
ปีที่ 49 ฉบับที่ 1 (2562):…. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2

การท้าทายวาทกรรมความเป็นสากลของการบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลักขององค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ**

ติณณภพจ์ สินสมบูรณ์ทอง*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งตั้งคำถามและท้าทายวาทกรรมความเป็นสากลของ “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” (gender mainstreaming) อันเป็นปฏิบัติและนโยบายที่สำคัญในการบรรลุความเท่าเทียมทางเพศภาวะขององค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ (USAID) โดยใช้ทฤษฎี “**ลัคนาภาวะ**” หรือ “**สภาวะทับซ้อน**” (intersectionality) ในการบ่งชี้ว่า วาทกรรมดังกล่าวมิได้มีความเป็นสากล เนื่องด้วยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ อันได้แก่ ประการแรก การให้ความสำคัญเพียงแค่ “**เพศภาวะ**” โดยลำพังอาจไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศภาวะในแต่ละสังคม เพราะเพศภาวะมิอาจแยกขาดจากคุณลักษณะทางสังคมอื่น ๆ ได้ ประการที่สอง คุณลักษณะทางสังคมหรือหน่วยเชิงอัตลักษณ์ทางสังคมที่เรียกว่า “**เพศภาวะ**” ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของวาทกรรมดังกล่าวไร้ซึ่งเอกภาพ และประการที่สาม “**เพศภาวะ**” มิใช่คุณลักษณะทางสังคมที่มีความเป็นสากล ฉะนั้น “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” จึงควรเปลี่ยนแปลงแนวทางเดิมไปสู่ “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะที่ทับซ้อนเข้าสู่กระแสหลัก**” (intersectional gender mainstreaming)

คำสำคัญ: **การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**, **ความเป็นสากล**, **เพศภาวะ**, **ลัคนาภาวะ**, **องค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ**

---

*อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 99 หมู่ 18 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง ปทุมธานี 12121 Email: tinnaphopsins@hotmail.co.th

**ได้รับบทความ 28 กันยายน 2560; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 10 มกราคม 2561

> **"วิสัยทัศน์การพัฒนาของ USAID คือโลกที่ซึ่งผู้หญิง ผู้ชาย เด็กผู้หญิง และเด็กผู้ชายใช้สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม สิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองอย่างเต็มที่ และได้รับการหนุนเสริมอย่างเท่าเทียมกันเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของตน ครอบครัว และชุมชนอีกทั้งยังเป็นโลกที่ผู้หญิง ผู้ชาย เด็กผู้หญิง และเด็กผู้ชายสามารถเข้าถึงการศึกษาและการบริการทางสาธารณสุขที่มีคุณภาพ สามารถสะสมและควบคุมทรัพย์สินและทรัพยากรทางเศรษฐกิจของตนได้ สามารถเปล่งเสียงของตนเองได้โดยมีชีวิตที่ปลอดจากการคุกคามทำร้าย การละเมิด การเลือกปฏิบัติ และความรุนแรง"** (USAID 2012, 10)

บทนำ

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970s ผู้หญิงและประเด็นความเท่าเทียมทางเพศภาวะ (gender equality)[1] ได้กลายเป็นประเด็นที่สำคัญในแวดวงการพัฒนาระหว่างประเทศอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความพยายามของนักสตรีนิยมทั้งในแวดวงวิชาการและแวดวงการพัฒนาระหว่างประเทศที่ผลักดันให้ผู้หญิงมีตัวตนในการพัฒนา (หรือแนวทางที่เรียกว่า **"สตรีในการพัฒนา"** (Women in Development: WID)) และพัฒนาไปสู่การคำนึงถึงความสำคัญของความเท่าเทียมทางเพศภาวะในการดำเนินงานด้านการพัฒนา (หรือแนวทางที่เรียกว่า **"เพศภาวะกับการพัฒนา"** (Gender and Development: GAD)) ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1970s เป็นต้นมา

ทั้งนี้ องค์การสหประชาชาติได้ริเริ่มทศวรรษสำหรับสตรีขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Decade for Women) ในปี 1975-1985 และกำหนดให้การประชุม ณ กรุงเม็กซิโก ซิตี้ ประเทศเม็กซิโก เมื่อวันที่19 มิถุนายน - 2 กรกฎาคม 1975 เป็นการประชุมปีแห่งสตรีสากล (International Women's Year)[2] ซึ่งถือเป็นหมุดหมายสำคัญลำดับแรกของการนำเอาผู้หญิงเข้ามาอยู่ในการพัฒนา นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติยังได้ก่อตั้งกองทุนสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาสตรี (United Nations Development Fund for Women: UNIFEM) ในปี 1976 ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญระดับโลกที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางและศูนย์รวมขององค์ความรู้และปฏิบัติการการพัฒนาชุดใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นเพื่อสนองตอบวาระการพัฒนาดังกล่าวในระดับโลกอีกด้วย

ภายหลังจากสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มีมติเห็นชอบอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: CEDAW)

---

[1] ผู้เขียนเลือกใช้คำแปลของ gender ในภาษาไทยด้วยคำว่าเพศภาวะ แม้ว่าคำดังกล่าวจะมักได้รับการแปลเป็นคำว่า เพศสถานะ และความเท่าเทียมหญิงชาย อยู่บ่อยครั้งก็ตาม ทั้งนี้ บุษกร กาศมณี (Bussakorn Kasmanee) เสนอว่า การแปลคำว่า gender เป็น "บทบาทหญิงชาย", "บทบาททางเพศ", "ความสัมพันธ์หญิงชาย", "ความเป็นหญิงความเป็นชาย" สะท้อนให้เห็นว่ายังคงยึดติดอยู่กับสารัตถะทางเพศ กำหนดให้ผู้ชายและผู้หญิงแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง (Bussakorn Kasmanee 2011) ในขณะที่ พริศรา แซ่ก้วย (Prisara Saeguay) เสนอว่า "เพศสถาน/เพศสถานะ" (แปลว่า **"ความเป็นไป หรือ ความเป็นอยู่ของเพศ"**) และ "เพศสภาพ/เพศสภาวะ" (แปลว่า **"เป็นไปตามธรรมชาติ"**) ยังคงยึดติดกับสารัตถะทางเพศเช่นกัน (Prisara Saeguay 2001, 23) เพราะฉะนั้น คำว่า "เพศภาวะ" (ซึ่งแปลว่า **"ความมี ความเป็น ความปรากฏ"**) จึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในความเห็นของ พริศรา แซ่ก้วย (Prisara Saeguay 2001, 23) เพราะสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและพลวัตมากกว่าคำแรก

[2] หรือที่รู้จักกันในนาม **"การประชุมโลกว่าด้วยสตรีครั้งที่ 1"** (World Conference on Women)

การพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเทียมทางเพศภาวะในระดับโลกก็ได้ก้าวมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งในปี 1995 เมื่อมีการจัดเวทีการประชุมโลกว่าด้วยสตรีครั้งที่ 4 ขึ้น ณ กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน การพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะจึงรุดหน้าอย่างรวดเร็ว เมื่อผลของการประชุมดังกล่าวนำมาซึ่งปฏิญญาปักกิ่ง (Beijing Declaration) และแผนงานปักกิ่ง (Beijing Platform for Action) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการก่อกำเนิด "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" (gender mainstreaming)[3] ด้วยเหตุนี้ เพื่อตอบสนองเป้าหมายในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ (gender equality) ขององค์การสหประชาชาติ แหล่งทุน รัฐบาล และองค์การระหว่างประเทศมากมาย ต่างแสดงความกระตือรือร้นในการนำเอา "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" เข้าสู่การทำงานทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

อย่างไรก็ตาม แม้ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ได้รับการส่งเสริมในฐานะวาระการพัฒนาระดับโลกมาแล้วกว่าทศวรรษ นักวิชาการจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักสตรีนิยม ได้ตั้งคำถามต่อความล้มเหลวในการนำแนวทางดังกล่าวมาปฏิบัติอย่างเป็นสากล (Staudt 2003; Moser 2005; Perrons 2005; Squires 2005; Standing 2007; Parpart 2009; True and Parisi 2013) ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งตั้งคำถามและท้าทายวาทกรรมความเป็นสากลของ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" (gender mainstreaming) ซึ่งเป็นวาระการพัฒนาเพื่อความเท่าเทียมทางเพศภาวะในระดับโลกโดยเน้นไปที่ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ขององค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ (USAID) ในฐานะวาทกรรม โดยใช้ทฤษฎี "**ลัคนาภาวะ**" หรือ "**สภาวะทับซ้อน**" (intersectionality) ในการบ่งชี้ว่า วาทกรรมดังกล่าวมิได้มีความเป็นสากล เนื่องด้วยปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการอันเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทางสังคมหรือหน่วยเชิงอัตลักษณ์ทางสังคมที่เรียกว่า "**เพศภาวะ**" ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของวาทกรรมดังกล่าว เพราะฉะนั้น "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" จึงควรเปลี่ยนแปลงแนวทางเดิมไปสู่ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะที่ทับซ้อนเข้าสู่กระแสหลักในการพัฒนา**" (intersectional gender mainstreaming)

---

[3] "**gender mainstreaming**" ได้รับการแปลเป็นคำศัพท์ในภาษาไทยในหลากหลายรูปแบบ อาทิ "**การนำความเสมอภาคหญิงชายเข้าสู่กระแสหลักของการพัฒนา**" (Numnual Yapparat 2006), "**แนวทางการเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา**" (Wuchara Eunghamearnun 2007), "**การบูรณาการประเด็นเพศสถานะเข้าสู่ประเด็นกระแสหลัก**" (Pakawadee Veerapatpong 2009) ฯลฯ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้หยิบยกนิยามของภัควดีมาปรับใช้เป็นหลักในบทความนี้เนื่องด้วยผู้เขียนเห็นว่าคำนิยามดังกล่าวแม้ไม่ได้แปลตรงตัวแต่สามารถอธิบายความหมายและกระบวนการในภาคปฏิบัติของแนวคิดดังกล่าวได้เป็นอย่างดี เนื่องด้วยคำว่า "**บูรณาการ**" สะท้อนให้เห็นถึงนัยที่สำคัญของ gender mainstreaming ที่มักจะได้รับการบูรณาการเข้าไปในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่มักเป็นกลางทางเพศภาวะ (gender-neutral) และเปลี่ยนแปลงโครงการดังกล่าวให้กลายสภาพเป็นโครงการที่มีความเปราะบางทางเพศภาวะ (gender-sensitive)

การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก: วาทกรรมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ

คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (UN Economic and Social Council: ECOSOC) ให้นิยามแนวทางการพัฒนาที่เรียกว่า "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ไว้ในมติข้อสรุปหมายเลข 1997/2 โดยระบุว่าหมายถึง "**กระบวนการประเมินความเกี่ยวข้องของผู้หญิงและผู้ชายในปฏิบัติการที่วางแผนไว้ ได้แก่ การออกกฎหมาย นโยบาย และโครงการ ในทุกพื้นที่และทุกระดับ แนวทางดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์ในการทำให้ความเกี่ยวข้องและประสบการณ์ของผู้หญิงและผู้ชายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการออกแบบ การนำไปปฏิบัติ การติดตาม และการประเมินผลของนโยบายและโครงการพัฒนาในพื้นที่ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อที่ว่าผู้หญิงและผู้ชายจะได้รับประโยชน์โดยเท่าเทียมกันและความไม่เท่าเทียมจะไม่ดำรงอยู่ตลอดไป**" (UN 2002, 1)

ในการศึกษาทำความเข้าใจการดำเนินงานส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะของตัวแสดงต่าง ๆ ผ่าน "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" มักถูกจำกัดอยู่เพียงกลไกการพัฒนาในระดับรัฐ (Beveridge et al. 2000; Rai 2003; Daly 2005; Kusakabe 2005) ความร่วมมือระหว่างประเทศในสถาบันระหว่างประเทศเพื่อร่วมกันธำรงรักษาบรรทัดฐานระหว่างประเทศ (ดู True and Mintrom 2001; True 2003; Kelly 2005; Silfver 2010; Debusscher 2011; Debusscher 2012; Holvoet and Inberg 2012) และวาทกรรมการพัฒนา (Wodak 2005; Lombardo et al. 2009) ทั้งสองแนวทางการศึกษาแรกต่างก็มีจุดร่วมเดียวกันคือการให้ความสำคัญกับรัฐในฐานะตัวแสดงหลัก ในขณะที่แนวทางที่สาม มุ่งศึกษาการใช้อำนาจที่แยบยลกว่าในระดับวาทกรรม ซึ่งสอดคล้องกันกับข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาของจ๊าควี ทรู (Jacqui True) ซึ่งนำเสนอว่าแนวทางการศึกษาทำความเข้าใจ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" สามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวทางได้แก่ ปริทรรศน์เชิงสถาบัน (institutional perspective) และปริทรรศน์เชิงวาทกรรม (discursive perspective) (True 2015, 194)

ในขณะที่ปริทรรศน์เชิงสถาบันมุ่งเน้นไปที่ "**ความสัมพันธ์ทางการเมืองและเชิงวัตถุ รวมถึงพลวัตเชิงระบบราชการและเชิงองค์การที่มีส่วนในการก่อร่างสร้างการรับเอา 'การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก' ไปปฏิบัติในฐานะยุทธศาสตร์เชิงนโยบาย**" (True 2015, 194) ปริทรรศน์เชิงวาทกรรมกลับมุ่งเน้นแตกต่างกันออกไป โดยเน้นไปที่ "**ภาษาและความหมายของความเท่าเทียมทางเพศภาวะและความแตกต่างทางเพศภาวะที่สะท้อนในบรรทัดฐานที่มีลักษณะเป็นสถาบัน กระบวนการนโยบาย อัตลักษณ์เชิงองค์การ และโครงสร้างเชิงวัตถุ**" (True 2015, 194) ทั้งนี้ บทความนี้มุ่งเน้นปริทรรศน์เชิงวาทกรรมเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกันกับปริทรรศน์แบบที่สองของทรู ที่บ่งชี้ว่าสถานะของผู้หญิงและกระบวนการสร้างสถานะดังกล่าวในกระบวนการ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุด (Cohn 2008, 194 in True 2015, 1999) โดยบทความนี้มุ่งเน้นไปที่วาทกรรมความเป็นสากลของ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือมรรควิธีในการบรรลุความเท่าเทียมทางเพศภาวะอันเป็นเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา "ตามกรอบสากล" ทั่วทั้งโลก (Sen 1999; Nussbaum 2000) โดยตัวแสดงระหว่างประเทศต่าง ๆ อาทิ แหล่งทุนองค์การระหว่างประเทศ รัฐ ฯลฯ แต่ความเป็นสากลของ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" (ใน

ฐานะวิธีการ) และความเท่าเทียมทางเพศภาวะ (ในฐานะเป้าหมาย) ต่างก็มิอาจรอดพ้นจากการตั้งคำถามและท้าทายไปได้ (Walby 2005, 326; Braidotti 1994)

"**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ในฐานะวาทกรรมการพัฒนา (development discourse) ในที่นี้มีความหมายว่า การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลักเป็นระบบและกระบวนการในการสถาปนาชุดความจริง อำนาจ และความหมายให้แก่การพัฒนาเพื่อความเท่าเทียมทางเพศภาวะ ในรูปแบบของเทคนิค ยุทธศาสตร์ และองค์ความรู้ต่าง ๆ อันนำมาซึ่งสภาวะอำนาจและระบบความจริงที่ส่งเสริมและธำรงรักษาระบบและกระบวนการสถาปนาความจริง อำนาจ และความหมายนั้นไว้ ทั้งนี้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (Chairat Charoensin-o-larn) เสนอว่าการพัฒนาควรศึกษาทำความเข้าใจในฐานะวาทกรรมเนื่องด้วยเหตุผล 2 ประการที่สำคัญ ได้แก่ ประการแรก ในขณะที่ทฤษฎีการพัฒนาหรือนามธรรมของการพัฒนาเป็นเสมือนภาพสะท้อนโลกภายนอกที่ซึ่งการพัฒนาเกิดขึ้นในความเป็นจริง การวิเคราะห์วาทกรรมจะชี้ให้เห็นไม่เฉพาะเพียงแต่ความเป็นรูปธรรมของการพัฒนา หากแต่ยังรวมไปถึงความเป็นนามธรรมของการพัฒนาไปด้วยพร้อม ๆ กัน อีกทั้งการวิเคราะห์วาทกรรมจะช่วยทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ ความสอดคล้อง และความขัดแย้งระหว่างความเป็นจริงกับทฤษฎีอีกด้วย และประการที่สอง เนื่องด้วยวาทกรรมเป็นกลไกสำคัญที่ก่อร่างสร้างความคิด ความเชื่อ ความรู้ความหมาย และจุดยืนของผู้คนหรือสถาบันต่อเรื่องหนึ่ง ๆ การวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนาจะช่วยทำให้เข้าใจได้ว่าผู้คนหรือสถาบันหนึ่งๆ สมาทานวาทกรรมการพัฒนาแบบใด เพื่อตอบสนองสิ่งใด และแปลงวาทกรรมดังกล่าวให้กลายเป็นปฏิบัติการได้อย่างไร (Chairat 1995, 23)

ฉะนั้น "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" โดยตัวของมันเองจึงทำหน้าที่เป็นหลักการยุทธศาสตร์การดำเนินงานด้านการพัฒนา และเทคนิคแห่งอำนาจอันเป็นเครื่องมือสำคัญอันหนึ่งที่ใช้ในการรักษาระบบและกระบวนการสถาปนาความจริง อำนาจ และความหมายแก่แหล่งทุนในการมีอำนาจควบคุมเหนือความประพฤติ (conduct) ของผู้รับทุน โดยการนำเสนอปัญหาชุดหนึ่ง ๆ และวิธีการชุดหนึ่ง ๆ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหานั้น ภายใต้วาทกรรมผู้เชี่ยวชาญด้านเพศภาวะ (Prügl 2009, 76-79) การดำเนินงานด้าน "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ในลักษณะจากบนลงล่างของ USAID จึงถือเป็นเทคนิคแห่งอำนาจแบบหนึ่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นการปกครองชีวญาณ (governmentality) (Foucault 1991)[4] อันเกี่ยวข้องกับ "**การควบคุมความประพฤติ**" (conduct of conduct)[5] โดยมีเป้าหมายที่สำคัญในการ "**ประกอบสร้างความประพฤติโดยการจัดการความต้องการ ความปรารถนา ความสนใจ และความเชื่อของตัวแสดงต่าง ๆ**" (Dean 2010, 18) ในระดับระหว่างประเทศซึ่งเรียกว่า "**การปกครองชีวญาณข้ามชาติ**" (transnational governmentality) (Ferguson and Gupta 2002, 989) อันหมายถึง การใช้เทคนิคแห่งอำนาจในการประกอบสร้างและเข้าควบคุมความประพฤติหนึ่ง ๆ ของ

[4]หรือ "**การปกครองชีวญาณ**" (Anan Kanchanapan 2009) หรือ "**ศิลปะในการปกครอง**" (Supang Chantavanich 2009) หรือ "**ชีวญาณเพื่อการปกครอง (mentality to govern)**" (Rose and Miller 1992)

[5]เป็นการรวมเอาความหมายในฐานะการกระทำชุดหนึ่งหรือกิจกรรมในการควบคุม ("**conduire**" ในภาษาฝรั่งเศส) และอีกความหมายที่หมายถึงการควบคุมความประพฤติของตนเอง ("**se conduire**" ในภาษาฝรั่งเศส) เข้าไว้ด้วยกัน (Foucault 2007, 163)

ตัวแสดงจำนวนหนึ่งในเวทีระหว่างประเทศ (ในที่นี้ หมายถึง ผู้รับทุน) ให้เป็นไปตามความปรารถนา ความสนใจ และความเชื่อของตัวแสดงที่มีอำนาจในระดับระหว่างประเทศทั้งที่เป็นรัฐและองค์การระหว่างประเทศ (อาทิ องค์การสหประชาชาติ องค์การระหว่างรัฐบาล และแหล่งทุนต่าง ๆ เป็นต้น)

ทั้งนี้ การปกครองชีวญาณข้ามชาติได้รวมเอาคุณลักษณะพิเศษ 2 ประการเข้าไว้ด้วย ได้แก่ ประการแรก ยุทธศาสตร์ใหม่ที่ใช้ในการวางกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ (อาทิ ความรู้ว่าด้วยการพัฒนา ปฏิบัติการการพัฒนา การวางแผนการพัฒนา การฝึกอบรมการพัฒนา การวัดและประเมินผลการพัฒนา ฯลฯ) ยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้รับการนิยามโดยอาร์ตูโร เอสโคบาร์ (Arturo Escobar) นักมานุษยวิทยาผู้วางรากฐานให้แก่แนวคิดหลังการพัฒนา (post-development) ซึ่งเป็นสกุลความคิดในทฤษฎีการพัฒนาที่ได้รับอิทธิพลจากสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralism) (Escobar 2007) ว่า “**กระบวนการทำให้การพัฒนาเป็นวิชาชีพ**” (professionalization of development) ซึ่งหมายถึง “**เทคนิคและปฏิบัติการการวางกฎเกณฑ์และระเบียบชุดหนึ่ง ที่การสร้าง การเผยแพร่ และการทำให้องค์ความรู้หนึ่งเป็นเหตุเป็นผลถูกจัดแจง บริหารจัดการ และควบคุมผ่านชุดเทคนิคและปฏิบัติการนั้น**” (Escobar 1988, 430) และ ประการที่สอง พันธมิตรและองค์การข้ามชาติภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการผลิตซ้ำและธำรงรักษายุทธศาสตร์ใหม่ดังที่กล่าวมาข้างต้น (ซึ่งได้แก่ องค์การระหว่างประเทศ สมาคมอาสาสมัคร องค์การภาครัฐต่าง ๆ ฯลฯ) การดำรงอยู่ของกลุ่มองค์การเหล่านั้นและการทำหน้าที่ธำรงรักษาอำนาจที่เกิดขึ้นจากความรู้อันเป็นผลมาจากยุทธศาสตร์ใหม่ดังที่กล่าวมาข้างต้นได้รับการนิยามโดยเอสโคบาร์ว่า “**การทำให้การพัฒนากลายเป็นสถาบัน**” (institutionalization of development) ซึ่งกลไกดังกล่าวหมายถึง “**การก่อตั้งพื้นที่เชิงสถาบันที่ซึ่งวาทกรรมและเทคนิคถูกผลิต ถูกบันทึก ถูกทำให้มั่นคง ถูกแก้ไข และถูกทำให้ดำเนินการตามหน้าที่... ความรู้ด้านการพัฒนาถูกใช้โดยสถาบันต่าง ๆ ผ่านโครงการ การสัมมนา การประชุมผู้เชี่ยวชาญ การเป็นที่ปรึกษา ฯลฯ**” (Escobar 1988, 431) ทั้งสองคุณลักษณะมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการสถาปนาอำนาจอันแยบยลให้แก่แหล่งทุนในนามของการเป็นผู้นำด้านการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะอย่างเป็นสากลทั่วทั้งโลก

ทั้งนี้ กรอบที่ผู้เขียนใช้ในการศึกษา “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” ในฐานะวาทกรรม คือการใช้แนวทางการศึกษาของแครอล ลี บักกี (Carol Lee Bacchi) ที่เรียกว่า “**ปัญหาถูกนำเสนอให้เป็นสิ่งใด?**” (What’s the Problem Represented to Be?) หรือที่เรียกสั้น ๆ โดยย่อว่า “**แนวทางการศึกษาแบบ WPR**” ซึ่งแนวทางดังกล่าวมักใช้กรอบทางความคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralism) ในการมุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจว่า นโยบายหรือแนวทางการดำเนินงานหนึ่ง ๆ มิได้เป็นเพียงแค่การตอบสนองปัญหาและเงื่อนไขเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง หากแต่นโยบายหรือแนวทางการดำเนินงานหนึ่ง ๆ นั้น แท้ที่จริงแล้ว คือวาทกรรมที่กำกับและประกอบสร้างปัญหาและวิธีแก้ไขปัญหาขึ้นมาต่างหาก (Bacchi 1999, 2) เฉกเช่นเดียวกันกับการศึกษา “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” ในบทความนี้ที่มุ่งพิจารณาแนวทางดังกล่าวในฐานะวาทกรรมที่กำกับและประกอบสร้างปัญหาหนึ่ง ๆ ขึ้นมา (ซึ่งในที่นี้คือ ความไม่เท่าเทียมทางเพศภาวะที่ดำรงอยู่ทั่วโลก) และในขณะเดียวกันก็นำเสนอทางออกของปัญหาด้วยการนำเสนอตัวของมันเองผ่านการสถาปนาและการนำเทคนิค ยุทธศาสตร์ และองค์ความรู้ต่าง ๆ ไปใช้ในปฏิบัติการพัฒนา ซึ่ง

สอดคล้องกันกับกระบวนการทำให้การพัฒนาเป็นวิชาชีพ ในขณะเดียวกัน วาทกรรมดังกล่าวก็สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการการทำให้การพัฒนากลายเป็นสถาบัน โดยปราศจากการตั้งคำถามและท้าทาย ในนามของการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ "อันเป็นสากล" ด้วย "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**"

USAID กับบทบาทด้านการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ (อย่างเป็นสากล?)

องค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ (United States Agency for International Development: USAID) ถือเป็นแหล่งทุนหนึ่งที่แสดงบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาเพื่อสิทธิและความเท่าเทียมทางเพศภาวะ รวมถึงการยุติความรุนแรงทางเพศภาวะ (gender-based violence) นับตั้งแต่การก่อตั้งในปี 1961 ทั้งนี้ USAID แสดงบทบาทอย่างเป็นรูปธรรมนับตั้งแต่ปี 1973 ภายหลังจากการแก้ไขกฎหมายในพระราชบัญญัติการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ (Foreign Assistance Act) หรือที่เรียกว่า "**การแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมของเพอร์ซี่**" (Percy Amendment)[6] ในปีต่อมา USAID จึงได้ก่อตั้งสำนักงานผู้หญิงในการพัฒนา (Women in Development Office) และเอกสารข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสำนักงานดังกล่าว โดยใช้ชื่อว่า "**ผู้หญิงในการพัฒนา**" ซึ่งจัดทำขึ้นในปี 1982 (United States Agency for International Development 2012, 4) การก่อตั้งสำนักงานและการจัดทำรายงานดังกล่าวถือเป็นการประกาศเจตนารมณ์และเป้าหมายของสตรีนิยมสายเสรีนิยมที่มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อแวดวงการพัฒนาระดับโลก ทั้งในเชิงวิชาการและปฏิบัติการในช่วงเวลาดังกล่าว (Razavi and Miller 1995) และในเวลาต่อมา ภายหลังจากการจัดเวทีการประชุมโลกว่าด้วยสตรีครั้งที่ 4 ขึ้น ณ กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน USAID ได้ดำเนินการสร้างและเผยแพร่แผนปฏิบัติงานด้านเพศภาวะ (Gender Plan for Action) ในปี 1996 เพื่อเรียกร้องให้ผู้รับทุน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่ได้รับทุนหรือมีความเกี่ยวข้องกับ USAID จำเป็นจะต้องริเริ่มบูรณาการประเด็นเพศภาวะในนโยบาย การบริหารงานบุคคล การจัดซื้อจัดจ้าง รวมทั้งการวัดและประเมินผล (United States Agency for International Development 2012, 4)

ต่อมาในปี 2010 USAID ได้ตอกย้ำบทบาทความเป็นผู้นำด้านการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ โดยจัดให้มีกระบวนการทบทวนการต่างประเทศและการพัฒนาในรอบ 4 ปี (Quadrennial Diplomacy and Development Review: QDDR) ซึ่งในปีดังกล่าว USAID ได้นำเสนอให้ผู้หญิงเป็นศูนย์กลางของการต่างประเทศและการพัฒนาของรัฐบาลสหรัฐฯ โดยกำหนดให้ผู้หญิงมีความสำคัญในฐานะผู้รับผลประโยชน์ในโครงการด้านการพัฒนาและการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม อีกทั้งผู้หญิงยังเป็นตัวแสดงที่สำคัญในกระบวนการสันติภาพ การปรองดอง การพัฒนา ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงทางการเมืองอีกด้วย (USAID 2012, 1)

[6]ซึ่งนำโดยวุฒิสมาชิก ชาร์ลส์ เพอร์ซี่ (Charles Percy)

นอกจากนี้ ในปี 2010 USAID ได้เผยแพร่เอกสารที่มีชื่อว่า “**คู่มือสำหรับการเขียนโครงร่างโครงการ**” (Guidelines for Proposals) ซึ่งดำเนินการจัดทำโดยสำนักงานแห่งสหรัฐฯ เพื่อความช่วยเหลือต่างประเทศด้านภัยพิบัติภายใต้องค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ (USAID Office of US Foreign Disaster Assistance: USAID/OFDA) (USAID/OFDA 2017, 61) ทั้งนี้เอกสารดังกล่าวได้ระบุนิยามของการบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่ประเด็นกระแสหลักในการพัฒนาอย่างเป็นทางการ โดยระบุว่า การวิเคราะห์เพศภาวะ (gender analysis) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่ประเด็นกระแสหลักในการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม อันประกอบไปด้วย การออกแบบโครงการ การนำโครงการไปปฏิบัติ รวมทั้งการวัดและประเมินผล จำเป็นจะต้องมีเนื้อหาที่ครอบคลุมสาระสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

> “(1) **คุณลักษณะทั่วไปของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชาย ผู้หญิง เด็กหญิง และเด็กชาย พร้อมทั้งบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละกลุ่มเพศภาวะในพื้นที่เป้าหมาย ตัวอย่างเช่น การพรรณนาระดับความไม่เท่าเทียมในการจัดสรรทรัพยากรและการควบคุมหรือการปรากฏให้เห็นหรือการไม่ปรากฏให้เห็นของการเลือกปฏิบัติทางเพศภาวะ (2) ความช่วยเหลือด้านภัยพิบัติที่นำเสนอมาหรือ กิจกรรมปลดอาวุธ-เลิกเคลื่อนไหว-กลับคืนสู่สังคม[7]อาจส่งผลกระทบต่อหรือได้รับผลกระทบจากบทบาทและสถานะที่แตกต่างกันของผู้หญิง ผู้ชาย เด็กชาย และเด็กหญิงในชุมชน พื้นที่การเมือง ที่ทำงาน และครัวเรือนได้อย่างไร (3) ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากกิจกรรมอาจส่งผลกระทบต่อผู้หญิง ผู้ชาย เด็กชาย และเด็กหญิงแตกต่างกัน และอาจช่วยลดความไม่เท่าเทียมที่ดำรงอยู่ได้อย่างไร โดยไม่สร้างความไม่เท่าเทียมชุดใหม่ขึ้นมา และ (4) กิจกรรมสามารถจัดขึ้นเพื่อสร้างบรรยากาศที่นำไปสู่การปรับปรุงเพศภาวะกับการเข้าถึงที่เท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน การบริการ และทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างไร**” (USAID/OFDA 2017, 61)

ทั้งนี้ นโยบายความเท่าเทียมทางเพศภาวะและการเสริมพลังผู้หญิงของ USAID ปี 2012 ระบุว่า “**ความเท่าเทียมทางเพศภาวะและการเสริมพลังผู้หญิงได้รับการคำนึงถึงในฐานะวัตถุประสงค์หลักของ<u>การพัฒนาอย่างเป็นสากล</u> [เน้นโดยผู้เขียน] ในฐานะรากฐานของความตระหนักในสิทธิมนุษยชน และในฐานะองค์ประกอบที่สำคัญของผลลัพธ์ของการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน**” (USAID 2012, 3) ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า USAID มองความเท่าเทียมทางเพศภาวะในฐานะเป้าหมายของการพัฒนาผ่านกรอบสากลนิยมซึ่งวางอยู่บนหลักสิทธิมนุษยชนสากล (ดังที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ที่มนุษย์ทุกคนพึงมี และเป้าหมายดังกล่าวสามารถบรรลุได้ด้วย “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**”

---

[7]กิจกรรมปลดอาวุธ-เลิกเคลื่อนไหว-กลับคืนสู่สังคมหมายถึง “Disarmament, Demobilization and Reintegration Activities” ซึ่งเป็นที่รู้จักในนาม “DDR Activities”

เมื่อพิจารณาบทบาทของ USAID ในการส่งเสริมทางเท่าเทียมทางเพศภาวะผ่านกรอบเศรษฐกิจการเมือง จะพบว่า แผนการดำเนินงานจัดสรรงบประมาณของ USAID นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจบทบาทด้านการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะของ USAID ทั้งนี้ จากข้อมูลขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development 2016) ในปี 2014 รัฐบาลสหรัฐฯ ได้ใช้จ่ายงบประมาณราว 1,830 ล้านเหรียญสหรัฐฯ สำหรับกิจกรรมที่มีการระบุว่าความเท่าเทียมทางเพศภาวะเป็นวัตถุประสงค์ขั้นต้นของกิจกรรม ในขณะเดียวกันก็ได้ใช้จ่ายงบประมาณราว 3,881 ล้านเหรียญสหรัฐฯ สำหรับกิจกรรมที่ระบุว่าความเท่าเทียมทางเพศภาวะเป็นวัตถุประสงค์ขั้นรองที่มีความสำคัญ ทั้งนี้ ทุก ๆ กิจกรรมที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก USAID ได้รับการตรวจสอบและวัดผลด้วยเครื่องมือที่มีชื่อว่า "**เครื่องหมายทางเพศภาวะ**" (Gender Marker)[8] ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวัดคุณภาพด้าน "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ทั้งในโครงการพัฒนาและโครงการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม เครื่องมือดังกล่าวได้รับการคิดค้นและพัฒนาโดยคณะกรรมการประจำสหองค์การ (Inter-Agency Standing Committee: IASC) ในปี 2009 และเริ่มใช้อย่างเป็นทางการในปี 2012 (CARE International UK 2013, 3) เพื่อใช้ในการประเมินระดับแนวโน้มที่โครงการดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะได้และประเมินศักยภาพในการดำเนินงานส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะของผู้รับทุนด้วยเช่นกัน[9]

ด้วยเหตุนี้ แหล่งทุนต่าง ๆ จึงนิยมใช้เครื่องหมายทางเพศภาวะเป็นเครื่องมือวัดคุณภาพของ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" จากการดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะของผู้รับทุน ซึ่ง USAID เองก็เป็นอีกหนึ่งแหล่งทุนที่ใช้เครื่องหมายทางเพศภาวะในการประเมินด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนกลับมองว่า การใช้เครื่องหมายทางเพศภาวะของแหล่งทุนต่าง ๆ อาจมิได้เป็นไปเพื่อการวัดระดับการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะเพียงลำพัง หากแต่เครื่องมือดังกล่าว (ในฐานะวิธีการแก้ไขปัญหาของผู้เชี่ยวชาญที่อาศัยความรู้เฉพาะทาง) ยังถือเป็นเทคนิคแห่งอำนาจ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทั้งกระบวนการทำให้การพัฒนาเป็นวิชาชีพและกระบวนการทำให้การพัฒนากลายเป็นสถาบันเฉกเช่นที่เอสโคบาร์นำเสนอ ฉะนั้นการใช้เครื่องหมายทางเพศภาวะจึงมุ่งหมายเปลี่ยนแปลงความประพฤติ (อาทิ รูปแบบการดำเนินงาน การกำหนด

[8]เครื่องหมายทางเพศภาวะ เป็นเครื่องมือใช้ในการวัดและประเมินระดับการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ โดยมีการกำหนดรหัสจาก 0 ถึง 2 อันมีความหมายดังต่อไปนี้ (1) รหัส 2A หมายถึง แนวโน้มที่จะส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะได้เป็นสำคัญ; (2) รหัส 2B หมายถึง เป้าประสงค์ของโครงการคือการทำให้ความเท่าเทียมทางเพศภาวะมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น; (3) รหัส 1 หมายถึง แนวโน้มที่จะส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะได้อย่างจำกัด; และ (4) รหัส 0 หมายถึง ปราศจากแนวโน้มที่จะส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ เป็นต้น (IASC Secretariat 2010)

[9]นอกจากนี้ IASC ยังส่งเสริมให้ผู้รับทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม มีการฝึกอบรมความรู้ด้านเพศภาวะผ่านหลักสูตรฝึกอบรมออนไลน์ที่มีชื่อว่า "**ความจำเป็นที่แตกต่างและโอกาสที่เท่าเทียม**" **ของ IASC** (Free Online Training - the IASC Different Needs Equal Opportunities) เพื่อที่จะเข้าใจการใช้เครื่องมือทางเพศภาวะอย่างถ่องแท้ก่อนการนำไปใช้ในการติดตามและประเมินผลโครงการ

วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินงาน) และจัดการความต้องการ ความปรารถนา ความสนใจ และความเชื่อของผู้รับทุนที่มีต่อการพัฒนา (เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ)

กรอบงบประมาณของ USAID ที่ใช้ในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะภายหลังจากการทบทวนการต่างประเทศและการพัฒนาในรอบ 4 ปี (QDDR) ในปี 2010 วางอยู่บนหลักการที่สำคัญ 7 ประการ (ซึ่งปรากฏในกรอบการดำเนินนโยบายของ USAID ปี 2011-2015) ดังนี้ (1) การบูรณาการความเท่าเทียมทางเพศภาวะและการเสริมพลังผู้หญิงในการทำงานของ USAID (2) การดำเนินแนวทางการทำงานที่เน้นครอบคลุมเพื่อสนับสนุนความเท่าเทียม (3) การเสริมสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหลายภาคส่วน (4) การใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อลดช่องว่างทางเพศภาวะและเสริมพลังแก่ผู้หญิงและเด็กผู้หญิง (5) การกล่าวถึงความท้าทายที่มีลักษณะเฉพาะในพื้นที่วิกฤตและสภาพแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง (6) การทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ (7) การเป็นองค์การที่มีความรับผิดชอบ (USAID 2012, 11-14) โดยหลักการทั้ง 7 ประการนี้มีจุดมุ่งหมายในการบรรลุผลลัพธ์ที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก การลดความแตกต่างทางเพศภาวะในการเข้าถึง ควบคุม และได้รับประโยชน์จากทรัพยากร ความมั่งคั่ง โอกาส และบริการ ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ประการที่สอง การลดความรุนแรงทางเพศภาวะและการบรรเทาผลกระทบที่อันตรายต่อปัจเจกบุคคลและชุมชน เพื่อการมีชีวิตที่มีสุขภาพและมีคุณค่า และประการสุดท้าย การเพิ่มขีดความสามารถของผู้หญิงและเด็กผู้หญิงในการตระหนักถึงสิทธิของตน กำหนดผลลัพธ์ในชีวิตของตน และมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจในครัวเรือน ชุมชน และสังคม (USAID 2012, 10)

อย่างไรก็ตาม แม้แรงจูงใจเชิงวัตถุมีความสำคัญเป็นอันมากต่อการอยู่รอดของผู้รับทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การพัฒนาเอกชน แต่แรงจูงใจเชิงวัตถุเพียงลำพังมิอาจเพียงพอต่อการอธิบายแรงจูงใจของแหล่งทุนในการสร้างและสั่งสมอำนาจ รวมทั้งการคิดค้นและพัฒนาเทคนิคการควบคุมต่าง ๆ ในความสัมพันธ์ดังกล่าว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจที่สำคัญสำหรับแหล่งทุนที่มิควรมองข้าม คือแรงจูงใจเชิงอุดมการณ์และแรงจูงใจเชิงวัตถุ กล่าวคือในขณะที่แหล่งทุนจำนวนมาก ซึ่งมีสัญชาติเดียวกันกับประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองบนเวทีโลกถูกขับดันด้วยแรงจูงใจเชิงวัตถุในการใช้งบประมาณจำนวนมากไปกับการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาและการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา (โดยมากมักเป็นกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียและแอฟริกา) เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในระดับระหว่างประเทศ ทำให้ประเทศมหาอำนาจสามารถใช้ภาพลักษณ์ที่ดีจากการเป็นผู้ส่งเสริมและธำรงรักษาคุณค่าและบรรทัดฐานระหว่างประเทศที่พวกตนได้สถาปนามาตรฐานไว้ในการอ้างความชอบธรรมทางเศรษฐกิจในการวางเงื่อนไขและข้อตกลงทางการค้า และความชอบธรรมทางการเมืองในการใช้อำนาจทางการทหารภายใต้การควบคุมดูแลของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council: UNSC) เพื่อสนองตอบผลประโยชน์ในบางโอกาส ในขณะเดียวกัน แรงจูงใจเชิงอุดมการณ์ก็ขับเน้นให้แหล่งทุนกลุ่มประเทศมหาอำนาจใช้จ่ายงบประมาณเพื่อสถาปนาคุณค่าและบรรทัดฐานระหว่างประเทศบางประการที่เอื้อต่อการธำรง

รักษาสถานะแห่งอำนาจที่เป็นอยู่ (status quo) อีกทั้งผลิตซ้ำและตอกย้ำความชอบธรรมของชาติมหาอำนาจในการกำหนดมาตรฐานการพัฒนาและอารยธรรมของโลก (Spivak 1994; Spivak 1999) ทำให้มาตรฐานเชิงศีลธรรมและจริยธรรมของตะวันตกในสมัยใหม่ อาทิ เท่าเทียมทางเพศภาวะ กลายเป็นมาตรฐานเชิงศีลธรรมและจริยธรรมของโลกทั้งใบนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 (Towns 2009) โดยแหล่งทุนได้พัฒนาชุดองค์ความรู้ ภาษา ยุทธศาสตร์ ปฏิบัติการ และสถาบันหนึ่ง ๆ ขึ้นมาในฐานะเทคนิคการปกครอง เพื่อธำรงรักษาสถานะแห่งอำนาจ และยังคงไว้ซึ่งโครงสร้างอำนาจในความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงในระดับสากลในนามของการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะด้วยมรรควิธีเพียงหนึ่งเดียวตามที่แหล่งทุนได้กำหนดวิธีการและรูปแบบไว้ วาทกรรมความเป็นสากลของ “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” และความเป็นสากลของความเท่าเทียมทางเพศภาวะในฐานะเป้าหมายของการพัฒนา แท้ที่จริงแล้วคือกระบวนการสถาปนาอำนาจเหนือแก่ตะวันตก และเป็น “**การปกครองชีวญาณข้ามชาติ**” ซึ่งสำคัญต่อการสร้างอำนาจและความชอบธรรมให้แก่ USAID

ด้วยเหตุนี้ ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะด้วย “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับบริบททางประวัติศาสตร์ของความเท่าเทียมทางเพศภาวะของตะวันตกควบคู่ไปกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของแอน-หลุยส์ ซิลฟ์เฟอร์ (Ann-Louise Silfver) ซึ่งศึกษากระบวนการทำงานของ “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” ด้านการศึกษาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวของแหล่งทุนสัญชาติสวีเดน ซิลฟ์เฟอร์เสนอว่า “**หากปราศจากการคำนึงและการเชื่อมโยงรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของความเท่าเทียมทางเพศภาวะในบริบทสวีเดน และ ‘การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก’ ในบริบทระหว่างประเทศ ก็อาจเป็นเรื่องยากที่เราจะเข้าใจว่ามโนทัศน์ชนิดใดที่เรากำลังทำงานด้วย วาระทางการเมืองเบื้องหลังของ ‘การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก’ ถูกทำให้เงียบงันยิ่งขึ้นเมื่อหลักการดังกล่าวเดินทางข้ามผ่านเข้าสู่นโยบาย**” (Silfver 2010, 492) ดังนั้น วาทกรรมความเป็นสากลที่อยู่เบื้องหลัง “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” และความเป็นสากลของการใช้หน่วยหรือองค์ประกอบพื้นฐานของแนวทางดังกล่าว (กล่าวคือ เพศภาวะ) จึงควรถูกท้าทายเพื่อบ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการอ้างความชอบธรรมในนามความเป็นสากลของเพศภาวะและความเป็นสากลของการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ โดยการนำเอาแนวคิด “**ลัคนาภาวะ**” หรือ “**สภาวะทับซ้อน**” (intersectionality) เป็นเครื่องมือและกรอบสำคัญในการท้าทายและบ่งชี้ให้เห็นถึงความมิอาจเป็นสากลได้ของเพศภาวะที่ดำรงอยู่ภายใต้แนวทางดังกล่าว

ลัคนาภาวะ (intersectionality) กับการท้าทายการบูรณาการประเด็นเพศสถานะเข้าสู่กระแสหลักในการพัฒนา (gender mainstreaming) ของ USAID

"ลัคนาภาวะ" หรือ **"สภาวะทับซ้อน"** (intersectionality)[10]เป็นแนวคิดทฤษฎีที่นำเสนอโดยคิมเบอร์เล่ เครนชอว์ (Crenshaw 1989) จากการศึกษาเรื่องการจ้างงานแรงงานหญิงผิวดำในสหรัฐฯ แนวคิดดังกล่าวได้รับการพัฒนาต่อยอดมาโดยตลอดจนทำให้แนวคิดนี้ได้กลายเป็นหัวใจหลักของทฤษฎีสตรีนิยมในกระแสสตรีนิยมคลื่นลูกที่สาม[11]ทั้งนี้ ลัคนาภาวะได้รับการพัฒนาต่อยอดและมุ่งท้าทายแนวคิดที่เรียกว่า **"การกดขี่สามชั้น"** (triple oppression) ซึ่งนำเสนอว่า สตรีผิวดำมักเผชิญกับการกดขี่ใน 3 รูปแบบ อันประกอบไปด้วย การเป็นผู้หญิง การเป็นคนผิวดำ และการเป็นกรรมาชีพ กล่าวคือ ผู้หญิงผิวดำเผชิญหน้ากับการกดขี่ การทำให้กลายเป็นชายขอบ และการเลือกปฏิบัติจากเพศ (รวมถึงเพศภาวะ เพศวิถี) เชื้อชาติ (รวมถึงชาติพันธุ์ สัญชาติ) และชนชั้นทางเศรษฐกิจ (รวมทั้งชนชั้นทางสังคมและวัฒนธรรม) (Yuval-Davis 2006, 195)

ในขณะเดียวกัน นิรา ยูวาล-เดวิส (Nira Yuval-Davis) วิพากษ์แนวคิดการกดขี่สามชั้น โดยนำเสนอว่า แท้ที่จริงแล้ว แนวคิดดังกล่าวกำลังประกอบสร้างและธำรงรักษาสารัตถะความเป็นผู้หญิง ความเป็นคนผิวดำ และความเป็นกรรมาชีพ อันแยกขาดจากกันขึ้นมา ทั้ง ๆ ที่จริงแล้ว ทั้งเพศสรีระ เพศภาวะ เพศวิถี เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ สัญชาติ ชนชั้น ฯลฯ ต่างก็มีพื้นฐานทางภววิทยาที่แตกต่างกัน และการถูกกดขี่จากมิติใดมิติหนึ่ง มิได้แยกขาดจากการถูกกดขี่จากมิติอื่นได้ ดังนั้นสิ่งที่ทำให้สภาวะทับซ้อนแตกต่างไปจากการกดขี่สามชั้นก็คือ การมุ่งรื้อถอนสารัตถะของความเป็นผู้หญิง ความเป็นคนผิวดำ และความเป็นกรรมาชีพ ที่แยกขาดจากกันและบ่งชี้ว่าอันที่จริงแล้ว ทั้งสามสารัตถะต่างมีผลสืบเนื่องและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกันและกัน ฉะนั้นทฤษฎีสภาวะทับซ้อนจึงมีเป้าหมายที่สำคัญในการคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้หญิง (Davis 2008) สอดคล้องกันกับการประยุกต์ใช้ลัคนาภาวะของ ฟิโลเมน่า เอสเสด (Philomena Essed) ในการทำความเข้าใจสิ่งที่เธอเรียกว่า **"การเหยียดชาติพันธุ์เชิงเพศภาวะ"** (gendered racism) เอสเสดมองว่าเพศภาวะนั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับชาติพันธุ์ เนื่องด้วยทั้งสองปัจจัยได้ **"หยั่งรากลึกลงในประวัติศาสตร์เฉพาะที่กำหนดให้เกิดการรวมตัวกันระหว่างเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และเพศภาวะ ทั้งในลักษณะแบ่งแยกและผสมผสานร่วมกัน"** (Essed 2001, 1 in Yuval-Devis 2006, 197)

---

[10]ผู้เขียนแปลคำดังกล่าวโดยนำคำว่า **"lagna"** ในภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่า จุดทับซ้อน ทางแยก หรือจุดตัดกันของดวงดาวบนเส้นสุริยวิถี (ecliptic) มาใช้แทนคำว่า intersectionality

[11]อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีดังกล่าวก็ถูกท้าทายและเป็นที่ถกเถียงภายในสตรีนิยมคลื่นลูกที่สามด้วยเช่นกันในประเด็นความแตกต่างหลากหลายของผู้หญิง ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญที่สตรีนิยมหลังโครงสร้างนิยมใช้เป็นธงสำคัญในการขับเคลื่อนขบวนการทางความคิด ทั้งนี้ นักสตรีนิยมสำคัญ ๆ ได้แก่ จูดิธ บัตเลอร์ (Judith Butler) เบเวอรี่ สเก็กส์ (Beverly Skeggs) เวนดี้ บราวน์ (Wendy Brown) และ กายาตรี จักรวรที สปิวัค (Gayatri Chakravorty Spivak) ต่างก็มีบทบาทสำคัญในการให้ความชอบธรรมแก่การดำรงอยู่ของทฤษฎีดังกล่าวโดยการตอกย้ำทฤษฎีลัคนาภาวะใน **"วรรณกรรมที่มีคุณลักษณะทางสังคมที่ทับซ้อนกัน"** (intersectional literature) (Carbin and Edenheim 2013, 242)

แม้ว่าปฏิญญาและแผนปฏิบัติการปักกิ่ง (Beijing Declaration and Platform for Action) ที่ปรากฏขึ้นในปี 1995 ถือเป็นเอกสารลำดับต้น ๆ ในประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาตามแนวคิดลัคนาภาวะโดยระบุในเอกสารความว่า "...**พึงสร้างความเชื่อมั่นว่าผู้หญิงและเด็กหญิงมากมายที่เผชิญหน้ากับอุปสรรคที่ขัดขวางการเสริมพลังและการสร้างความก้าวหน้าในหลากหลายมิติ เนื่องด้วยปัจจัยต่าง ๆ อาทิ เชื้อชาติ อายุ ภาษา ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา หรือความพิการ หรือเนื่องจากการที่พวกเธอเป็นชนพื้นเมืองก็ตาม เพื่อที่พวกเธอจะได้รับสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน**" (Center for Women's Global Leadership 2001 in Yuval-Devis 2006, 196) แต่ผู้เขียนกลับมองว่า ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ USAID ได้นำหลักการ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" สากลจากการประชุมและเอกสารสำคัญในปี 1995 มาพัฒนาเป็นแนวทางของตนเอง กลับมองข้ามมิติทางสังคมที่หลากหลายและให้ความสนใจเพียงแค่มิติทางเพศภาวะซึ่งมักปรากฏในลักษณะตัวเลขเชิงสถิติที่แบ่งแยกจำนวนตามเพศสรีระเท่านั้น (Van Eerdewijk 2014, 351; see Nowatzki and Grant 2011)

ทั้งนี้ การใช้ทฤษฎีลัคนาภาวะมาเป็นกรอบทำความเข้าใจและท้าทาย "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" นำมาซึ่งประเด็นที่สำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ความมิอาจแยกขาดจากกันของเพศภาวะกับคุณลักษณะทางสังคมอื่น ๆ อาทิ ชนชั้น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ฯลฯ ดังข้อเสนอของยูวาล-เดวิสและเอสเสดดังที่กล่าวไปข้างต้น ตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความมิอาจแยกขาดจากกันของเพศภาวะกับคุณลักษณะทางสังคมอื่น ๆ เช่น การดำเนินงานของภาคประชาสังคมในประเทศรวันดา ภายใต้กลุ่มที่มีชื่อว่า "**โปร-ฟามส์/ทเวเซ ฮัมเว**" (Pro-Femmes/Twese Hamwe)[12] (เรียกสั้น ๆ ว่าโปร-ฟามส์) ซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรสตรีที่ก่อตั้งขึ้นในปี 1992 และมีบทบาทที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือและฟื้นฟูสังคมรวันดาในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ "**ความช่วยเหลือฉุกเฉินในรูปแบบสิ่งของ การให้คำปรึกษาเยียวยาบาดแผล (trauma counselling) การฝึกอบรมทักษะอาชีพ ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย และความสนับสนุนที่เกี่ยวกับกิจกรรมสร้างรายได้**" (USAID/Rwanda 2002, 20) ภายหลังจากเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

กลุ่มโปร-ฟามส์มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มกันขององค์กรชุมชนจำนวนมาก[13] และในท่ามกลางหลายกลุ่มองค์กรที่อยู่ภายใต้สังกัดของโปร-ฟามส์ซึ่งทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงในรวันดาในประเด็นต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติและชาติพันธุ์ มีเพียง"**สมาคมหญิงหม้ายจากเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อาเวก้า อากาโฮโซ**" (Avega Agahozo)[14]เท่านั้น (เรียกสั้น ๆ ว่า อาเวก้า) ที่ให้ความช่วยเหลือแตกต่างจากองค์กรอื่น ๆ ทั้งนี้ นับตั้งแต่การก่อตั้งในปี 1995 โดยอาเวก้ามุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือแก่หญิงหม้ายและเด็กกำพร้าในกลุ่มชาติพันธุ์ทุตซี

---

[12]คำว่า "**โปร-ฟามส์**" ในภาษาฝรั่งเศสแปลว่า "**เพื่อผู้หญิง/ สนับสนุนผู้หญิง**" ส่วนคำว่า "**ทเวเส ฮัมเว**" เป็นคำศัพท์ในภาษากินยารวันดาซึ่งเป็นภาษาราชการที่สำคัญของประเทศรวันดาซึ่งแปลว่า "**ด้วยกันทั้งหมด**"

[13]แต่เดิมในระยะแรก ภายหลังจากเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในปี 1994 โปร-ฟามส์มีสมาชิกเพียง 13 องค์กร และเพิ่มจำนวนสมาชิกมากขึ้นเรื่อย ๆ จนมีทั้งสิ้น 38 องค์กรในปี 2001และมีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 58 องค์กรในปี 2017

[14]ย่อมาจาก "Association des Veuves du Génocide Agahozo" (Association of Genocide Widows) ในภาษาฝรั่งเศส

(Tutsi) ซึ่งเป็นเหยื่อของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นหลัก โดยไม่จำกัดอยู่เพียงแค่การให้ความช่วยเหลือฉุกเฉินในรูปแบบสิ่งของ แต่ยังรวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายและการพิทักษ์สิทธิ (advocacy) อีกด้วย (USAID/Rwanda 2002, 20) และแม้ว่าทั้งผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์ทุตซีและในกลุ่มชาติพันธุ์ฮูตู (Hutu) ต่างก็ได้ประสบการณ์อันเลวร้ายจากความรุนแรงทางเพศภาวะในช่วงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่อาเวก้าเจาะจงให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์ทุตซีเนื่องจากผู้หญิงกลุ่มดังกล่าวเป็นเป้าหมายหลักของการข่มขืนโดยผู้ชายในกลุ่มชาติพันธุ์ฮูตูที่มุ่งทำลายโอกาสที่ผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์ทุตซีดังกล่าวจะให้กำเนิดสมาชิกใหม่ในกลุ่มชาติพันธุ์ทุตซีเพิ่มมากขึ้น (Mwambari 2017, 73) กลุ่มดังกล่าวจึงจำเป็นต้องได้รับการเยียวยาทั้งจากภัยความรุนแรงทางเพศภาวะ (การถูกล่วงละเมิดทางเพศและการข่มขืน) และภัยสงคราม (การพลัดพรากจากสมาชิกในครอบครัวขณะอพยพลี้ภัยและการสูญเสียบุคคลในครอบครัวจากเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์)

ในขณะเดียวกัน องค์กรอื่น ๆ ภายใต้สังกัดของโปร-ฟามส์ อาทิ ฮากูรูคา (Haguruka) หนึ่งในองค์กรสตรีที่เก่าแก่ที่สุดในรวันดา ที่มุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือด้านการพิทักษ์สิทธิทางกฎหมายแก่สตรีชาวรวันดาโดยทั่วไป และดูเตริมเบเร (Duterimbere) ที่ให้ความช่วยเหลือด้านสิทธิทางเศรษฐกิจแก่สตรีชาวรวันดาโดยทั่วไปเช่นเดียวกัน (USAID/Rwanda 2002, 20) ด้วยเหตุนี้จึงจะเห็นได้ว่า การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงในรวันดาจำเป็นจะต้องดำเนินการในสองรูปแบบพร้อม ๆ กัน อันได้แก่ การให้ความช่วยเหลือผู้หญิงทั่ว ๆ ไปโดยไม่คำนึงถึงคุณสมบัติและคุณลักษณะทางสังคมอื่น ๆ และในขณะเดียวกันก็จำเป็นจะต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือเฉพาะเจาะจงกับผู้หญิงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมด้วย (ซึ่งในที่นี้หมายถึงการให้ความช่วยเหลือกลุ่มชาติพันธุ์ทุตซีโดยเฉพาะ)

ประการที่สองลัคนาภาวะชี้ให้เห็นว่า “**เพศภาวะ**” มิใช่คุณลักษณะทางสังคมที่มีเอกภาพ กล่าวคือ เพศภาวะอาจไม่ได้กำหนดเงื่อนไขที่เหมือนกันสำหรับปัจเจกบุคคลที่มีคุณลักษณะนี้ร่วมกันแต่อย่างใด แม้ว่าคุณลักษณะทางสังคมต่าง ๆ อาทิ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และชนชั้น จะมีลักษณะแตกต่างกัน หากแต่สิ่งที่ทุกคุณลักษณะทางสังคมเหล่านี้มีร่วมกันคือคุณลักษณะเหล่านี้มักถูกผูกโยงเข้าไว้กับวาทกรรมการทำให้เป็นธรรมชาติ (naturalization) ที่มักเหมารวมปัจเจกบุคคลที่อยู่ในหมวดหมู่ทางสังคมเดียวกัน (ชนชั้นเดียวกัน เชื้อชาติเดียวกัน และชาติพันธุ์เดียวกัน) ว่ามักมีคุณลักษณะทางสังคมบางอย่างร่วมกัน มีเอกภาพ ความต่อเนื่อง และความเชื่อมโยงทางความคิดและพฤติกรรมเหมือน ๆ กันทั้งกลุ่ม เช่น ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงทุกคน (เพศสรีระ) มีความเป็นหญิง (เพศภาวะ) อันหมายถึง ความรักสันติ การมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และจิตอาสาเพื่อชุมชน (ดู Molyneux 2002) ทั้งนี้ การแบ่งหมวดหมู่ทางสังคม รวมถึงมายาคติว่าด้วยเอกภาพทางสังคมย่อมนำมาซึ่งการสร้างพรมแดนแบ่งแยกและกีดกันคนกลุ่มหนึ่งออกจากคนอีกกลุ่มหนึ่งหรือกลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งกำหนดว่าคนกลุ่มใดคือกลุ่มที่อยู่ในมาตรฐานทางสังคมวัฒนธรรมและมีความปกติสมบูรณ์เหนืออีกกลุ่มหรือกลุ่มอื่น ๆ ด้วย (Yuval-Devis 2006, 199)

สอดคล้องกับภารกิจของนักสตรีนิยมหลังอาณานิคมจำนวนมากซึ่งมุ่งประเด็นโต้แย้งไปที่ความไม่เป็นสากลและไม่มีเอกภาพในหมู่ผู้มีคุณลักษณะทางสังคมอย่าง “เพศภาวะ” เดียวกัน เช่นในงานของ จันทรา ทัลเภท

โมฮันตี (Chandra Talpade Mohanty) ซึ่งนำเสนอภาพแทนของผู้หญิงตะวันออกในฐานะเหยื่อของความรุนแรงผู้เปราะบาง อ่อนแอ และต้องได้รับการปกป้องจากนักสตรีนิยมชาวตะวันตก โดยโมฮานตีเสนอว่ากระบวนการดังกล่าวถือเป็นการผลิตซ้ำความรุนแรงในรูปแบบหนึ่งขึ้นมาและตอกย้ำสถานะความเป็นรองของผู้หญิงไปพร้อม ๆ กันกับสถานะความเป็นรองของความเป็นโลกตะวันออก (Mohanty 1988)

ประการที่สาม ลัคนาภาวะชี้ให้เห็นว่า "**เพศภาวะ**" มิใช่คุณลักษณะทางสังคมที่เป็นสากล กล่าวคือ เพศภาวะอาจไม่ใช่คุณลักษณะทางสังคมที่ใช้ได้กับทุกสังคมในทุกพื้นที่ทั่วโลก เพราะเพศภาวะอาจมิได้หมายถึงบทบาททางสังคมที่ถูกกำหนดขึ้นตามเพศสรีระเสมอไปตัวอย่างเช่น ในงานของโอเยรองเก้ โอเยวูมี (Oyèrónke Oyewùmí) ได้หยิบยกบริบททางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์โยรูบาที่อาศัยอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้และภาคกลางตอนเหนือของสหพันธ์สาธารณรัฐไนจีเรียรวมทั้งภาคใต้และภาคกลางของสาธารณรัฐเบนิน มาเป็นตัวแบบในการอธิบายว่าการจัดหมวดหมู่ทางสังคมด้วยเพศภาวะอาจเป็นไปได้ยากในบางสังคม เพศภาวะมิใช่หลักการขั้นพื้นฐานของการกำหนดระเบียบทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์โยรูบาเพราะปัจจัยด้านชีววิทยาไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมของชาวยุโรป โอเยวูมีมองว่าองค์ความรู้ต่าง ๆ ของตะวันตกล้วนแล้วแต่มีที่มาจากการแบ่งคู่ตรงข้ามโดยใช้ร่างกายเป็นตัวกำหนดคู่ตรงข้ามทางสังคมทั้งสิ้น (Oyewùmí 1997, xii) และสิ่งที่มากำหนดโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม และค่านิยมทางสังคมต่าง ๆ ในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์โยรูบานั่นก็คือ "ความอาวุโส" ที่แปรผันไปตามบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมด้วยในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ณ สถานที่หนึ่ง ๆ (Oyewùmí 1997, 42) และมองข้ามความแตกต่างทางสรีระของผู้คนในสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ไปโดยสิ้นเชิง เพราะฉะนั้น ความหมายของเพศภาวะจึงไม่ได้ตายตัวหรือมีเอกภาพหากแต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมในแต่ละบริบท (Tanesini 1996) ดังนั้น ลัคนาภาวะจึงถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่สำคัญที่สามารถก้าวข้ามและทำลายวาทกรรมการทำให้เป็นธรรมชาติ รวมถึงมายาคติว่าด้วยเอกภาพทางสังคมของหมวดหมู่ทางสังคมหนึ่ง ๆ ลงได้ อันนำไปสู่ "**ความทนทานทางภววิทยา**" (ontological durability) (Cooper 2009, 301 in Fotopoulou 2010, 21) หรือการรับรู้ถึงความแตกต่างหลากหลายของหมวดหมู่ทางสังคม ตำแหน่งแห่งที่ และอัตลักษณ์ในแต่ละช่วงเวลาและพื้นที่ นอกจากนี้แหล่งที่มาของความหมายทางเลือกมากมายของคำว่า "**เพศภาวะ**" ในท้ายที่สุดแล้วอาจเป็นเครื่องมือที่สำคัญของนักสตรีนิยมในซีกโลกใต้ (the Global South feminists) ที่ใช้ในการท้าทายการผูกขาดความหมาย "**อันเป็นสากล**" จากตะวันตกเพียงลำพังด้วย (Connell 2014)

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดถึงความไม่มีเอกภาพของเพศภาวะ ได้แก่ "**โครงการส่งเสริมธรรมาภิบาลความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และบูรณภาพ**" (Promoting Governance, Accountability, Transparency and Integrity: PROGATI) ซึ่งเป็นโครงการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปพรรคการเมืองและรัฐบาล เพื่อความโปร่งใสและลดปัญหาคอร์รัปชัน โดยมุ่งเน้นบทบาทของสื่อ ภาคประชาสังคม สถาบันสาธารณะ และรัฐสภาในประเทศบังคลาเทศ โดยมีโจทย์สำคัญคือ "**การมีส่วนร่วมและความเป็นผู้นำของผู้หญิงเพิ่มขึ้นได้อย่างไร และจะกำหนดทิศทางให้ผู้ชายยอมรับผู้หญิงในการเข้ามามีบทบาทเหล่านี้ได้อย่างไร**" (Britt et al. 2010, 18) โครงการดังกล่าวถือเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีเอกภาพของเพศภาวะ ทั้งนี้ ข้อมูลในรายงานการประเมิน

สถานการณ์เพศภาวะในบังคลาเทศของ USAID ในปี 2010 ได้แสดงให้เห็นว่าความเข้าใจในความหมายของเพศภาวะที่ประชาสังคม ผู้ซึ่งทำหน้าที่หลักในการจัดหาผู้เข้าร่วมการอบรมจากชุมชนต่าง ๆ นั้นแตกต่างกันกับความหมายที่ธนาคารที่ปล่อยกู้และสำนักงานจัดเก็บภาษีในบังคลาเทศโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ในขณะที่ ภาคประชาสังคมเร่งรัดส่งเสริมให้ผู้หญิงในชุมชนต่าง ๆ ตระหนักถึงสิทธิและพลังในตนเองตามกรอบการพัฒนาความเท่าเทียมทางเพศภาวะด้วยแนวทางการเสริมพลังผู้หญิง (women empowerment) เพื่อต่อสู้และต่อรองอำนาจกับการคอร์รัปชันและการเลือกปฏิบัติจากภาครัฐและภาคเอกชน ธนาคารและสำนักงานจัดเก็บภาษีกลับต้องการที่จะสถาปนาอำนาจเหนือผู้หญิงเหล่านี้ด้วยการร้องขอสินบนจากผู้กู้ยืมในการลัดขั้นตอนกู้ยืมเงิน รวมถึงธำรงรักษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างธนาคารและสำนักงานจัดเก็บภาษีกับผู้หญิงยากจนที่ต้องการกู้เงินไว้ต่อไปด้วยการสร้างเงื่อนไขให้ผู้หญิงยากจนที่เดินทางมากู้ยืมเงินเชื่อฟังคำสั่งของธนาคารและสำนักงานจัดเก็บภาษีทุกประการ รวมทั้งมีความอ่อนน้อมถ่อมตนในการติดต่อประสานงานและเข้าหาเจ้าหน้าที่ของสถาบันทั้งสองประเภท

กล่าวโดยสรุป เพศภาวะของภาคประชาสังคมในบังคลาเทศแท้ที่จริงแล้วคือการก้าวข้ามบทบาทความเป็นผู้ที่ด้อยกว่าในสังคมไปสู่การเป็นผู้หญิงที่เสริมพลังแล้วและมีบทบาทและอำนาจทัดเทียมผู้ชายตามครรลองของสตรีนิยมสายเสรีนิยม ในขณะที่เพศภาวะของธนาคารและสำนักงานจัดเก็บภาษีคือบทบาททางเพศที่สะท้อนให้เห็นถึง “ความเชื่อง” หรือการปฏิบัติตามระบบและโครงสร้างอำนาจที่มีมาก่อน โดยบทบาททางเพศนี้ได้ผูกติดไว้กับเพศสรีระและฐานะทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การจำยอมต่อระบบด้วยการติดสินบนเจ้าหน้าที่และปฏิบัติตนให้เป็นที่สนิทสนมกับเจ้าหน้าที่ธนาคารและสำนักงานจัดเก็บภาษีจึงเป็นบทบาททางเพศหรือเพศภาวะที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงจากเพศภาวะของภาคประชาสังคมที่เป็นตัวแสดงหลักในการขับเคลื่อนโครงการ PROGATI

การท้าทายการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะด้วย “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” ของ USAID ด้วยลัคนาภาวะ จึงสะท้อนให้เห็นถึงช่องโหว่สำคัญที่ทำให้แนวทางดังกล่าวไม่สามารถเป็นมรรควิธีที่ดีที่สุดเพียงหนึ่งเดียวในการบรรลุความเท่าเทียมทางเพศภาวะทั่วโลกได้

บทสรุป

บทความนี้ได้แสดงให้เห็นว่า USAID แสดงบทบาทสำคัญในการสถาปนาตัวเองเป็นผู้นำด้านการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะ อีกทั้งยังเป็นผู้กำหนดทิศทางและมรรควิธีในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะตามกรอบสากลนิยม เพื่อสถาปนาและธำรงรักษาโครงสร้างอำนาจเดิม (status quo) ให้มหาอำนาจยังคงสถานะแห่งอำนาจทั้งในเชิงวัตถุและเชิงวาทกรรมในเวทีระหว่างประเทศได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม แม้บทความนี้มุ่งท้าทายวาทกรรมความเป็นสากลของ “**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**” แต่ผู้เขียนก็มิได้มีเจตนาที่จะปฏิเสธการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะอันเป็นเป้าหมายการ

พัฒนาที่สำคัญแต่อย่างใด เพียงแต่ประเด็นสำคัญในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะที่ควรพิจารณาร่วมด้วยนั่นก็คือ เราจะสามารถส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะทั่วทั้งโลกได้อย่างไรโดยให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ และจะส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะได้อย่างไรโดยไม่เสริมพลังให้แก่ชาติมหาอำนาจ ไม่ส่งเสริมการทำงานของการปกครองชีวญาณข้ามชาติ และไม่สมาทานอุดมการณ์จักรวรรดินิยมที่แฝงฝังภายใต้แนวทางการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะด้วย "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**"

"**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ที่ปราศจากการคำนึงถึงบริบททางสังคมและคุณลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกันของผู้หญิงในสังคมหนึ่ง ๆ อาจทำให้การพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะเป็นการพัฒนาที่วางอยู่บนความเชื่อที่ว่าเพศภาวะนั้นแยกขาดจากคุณลักษณะทางสังคมอื่น ๆ อีกทั้งยังเชื่อว่าเพศภาวะนั้นมีเอกภาพและเป็นสากล ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นความเชื่อที่อันตรายต่อการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะในหลาย ๆ สังคม และด้วยเหตุนี้ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" จึงไม่ควรมองข้ามความสำคัญของแนวคิดลัคนาภาวะและนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ร่วมกันกับ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" เพื่อเปลี่ยนแปลงแนวทางเดิมไปสู่ "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะที่ทับซ้อนเข้าสู่กระแสหลัก**" (intersectional gender mainstreaming) อันถือเป็นมรรควิธีที่สำคัญในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะซึ่งสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดรวมทั้งกับดักเชิงความคิดและอุดมการณ์แบบสากลนิยมและจักรวรรดินิยมที่แฝงฝังไว้ภายใต้แนวทางการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศภาวะด้วย "**การบูรณาการประเด็นเพศภาวะเข้าสู่กระแสหลัก**" ได้

References

Anan Kanchanapan. 2009. **Khit Yang Michel Foucault, Khit Yang Wiphak: Chak Wathakam Khong Atta Bukkhon Thueng Chut Plian Khong Atta.** [Think like Michel Foucault, Think Critically: From Subjective Discourse to Shift of the Subject]. Chiang Mai: Chiang Mai University Press. (in Thai)

Bacchi, Carol L. 2009. "Introducing a 'What's the Problem Represented to Be?' Approach to Policy Analysis." In **Analyzing Policy: What's the Problem Represented to Be?**, edited by Carol L. Bacchi. Frenchs Forest, N.S.W.: Pearson.

Beveridge, Fiona, Sue Nott, and Kylie Stephen. 2000. "Mainstreaming and the Engendering of Policymaking: A means to an End?" **Journal of European Public Policy** 7(3): 385-405.

Braidotti, Rosi. 1994. **Nomadic Subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory.** New York: Columbia University Press.

Britt, Charla, Younus Ali, Nasrin Jahan, and Zarina Rahman Khan. 2010. "Gender Assessment USAID/Bangladesh." Accessed March 12, 2018. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnads 882.pdf

Bussakorn Kasmanee. 2011. "Kan Chai Kham Thai Thaen 'Gender'." [The Use of Thai Words for Gender]. **Stance: The Thai Feminist Review** 5: 71-104. (in Thai)

Carbin, Maria, and Sara Edenheim. 2013. "The Intersectional Turn in Feminist Theory: A Dream of a Common Language?" **European Journal of Women's Studies** 20(3): 233-248.

CARE International UK. 2013. "Donor Spending on Gender in Emergencies 2013." Accessed February 22, 2017. https://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/Donor_Spending_on_Gender_in_Emergencies_2013.pdf.

Center for Women's Global Leadership. 2001. "A Women's Human Rights Approach to the World Conference against Racism." Accessed March 10, 2018. www.cwgl.rutgers.edu/globalcenter/policy/gcpospaper.html

Chairat Charoensin-o-larn. 1995. "Wathakam Kan Phatthana." [Development Discourse]. **Thammasat Journal** 21(2): 7-40. (in Thai)

Cohn, Carol. 2008. "Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation?" In **Global Governance: Feminist Perspectives**, edited by Shirin M. Rai and Georgina Waylen. Basingstoke and New York, NY: Macmillan Palgrave.

Connell, Raewyn. 2014. "The Sociology of Gender in Southern Perspective." **Current Sociology Monograph** 62(4): 550-567.

Cooper, Davina. 2009. "Intersectional Travel through Everyday Utopias: The Difference Sexual and Economic Dynamics Make." In **Intersectionality and Beyond: Law, Power and the Politics of Location**, edited by Emily Grabham, Davina Cooper, Jane Krishnadas, Didi Herman. Abingdon, Oxon: Routledge-Cavendish.

Crenshaw, Kimberlé. 1989. "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics." **University of Chicago Legal Forum** 1: 138-67.

Daly, Mary E. 2005. "Gender Mainstreaming in Theory and Practice." **Social Politics** 12(3): 433-450.

Davis, Kathy. 2008. "Intersectionality as Buzzword: A Sociology of Science Perspective on What Makes a Feminist Theory Successful." **Feminist Theory** 9(1): 67-85.

Dean, Mitchell M. 2010. **Governmentality: Power and Rule in Modern Society.** London: Sage.

Debusscher, Petra. 2011. "Mainstreaming Gender in European Commission Development Policy: Conservative Europeanness?" **Women's Studies International Forum** 34(1): 39-49.

-----. 2012. "Gender Mainstreaming in European Union Development Policy toward Latin America." **Latin American Perspectives** 39(6): 181-197.

Escobar, Arturo. 1988. "Power and Visibility: Development and the Invention and Management of the Third World." **Cultural Anthropology** 3(4): 428-443.

-----. 2007. "'Post-Development' as Concept and Social Practice." In **Exploring Post-Development: Theory and Practice, Problems and Perspectives**, edited by Aram Ziai. London: Routledge.

Essed, Philomena. 2001. "Towards a Methodology to Identity Continuing Forms of Everyday Discrimination." Accessed March 9, 2018. http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/essed45.htm

Ferguson, James, and Akhil Gupta. 2002. "Spatializing States: Toward an Ethnography of Neoliberal Governmentality." **American Ethnologist** 29(4): 981-1002.

Fotopoulou, Aristea. 2012. "Intersectionality Queer Studies and Hybridity: Methodological Frameworks for Social Research." **Journal of International Women's Studies** 13(2): 19-32.

Foucault, Michel. 1991. “Governmentality.” In **the Foucault Effect: Studies in Governmentality, with Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault**, edited by Graham Burchell, Colin Gordon and Peter Miller. Chicago: University of Chicago Press.

-----. 2007. **Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France 1977-1978.** Translated by Graham Burchell. New York: Palgrave Macmillan.

Holvoet, Nathalie, and Liesbeth Inberg. 2012. “Changing Aid Policies through a Gender Lens: an International Perspective and the Case of the Dutch Development Cooperation.” **Journal of International Women's Studies** 13(3): 1-16.

IASC Secretariat. 2010. “Fact Sheet on the IASC Gender Marker.” Accessed February 22, 2018. http://www2.wpro.who.int/internet/files/eha/toolkit/web/Technical%20References/Gender/IASC%20Gender%20Marker%20FAQs.pdf

Kelly, Liz. 2005. “Inside Outsider.” **International Feminist Journal of Politics** 7(4): 471-495.

Kusakabe, Kyoko. 2005. “Gender Mainstreaming in Government Offices in Thailand, Cambodia, and Laos: Perspectives from below.” In **Mainstreaming Gender in Development: A Critical Review**, edited by Fenella Porter and Caroline Sweetman. London: Oxfam GB.

Lombardo, Emanuela, Petra Meier, and Mieke Verloo. 2009. “Stretching and Bending Gender Equality: A Discursive Politics Approach.” In **The Discursive Politics of Gender Equality: Stretching, Bending and Policymaking**, edited by Emanuela Lombardo, Petra Meier, and Mieke Verloo. London and New York: Routledge.

Mohanty, Chandra Talpade. 1988. “Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourse.” **Feminist Review** 30: 61-88.

Molyneux, Maxine. 2002. “Gender and the Silences of Social Capital: Lessons from Latin America.” **Development and Change** 33(2): 167-188.

Moser, Caroline. 2005. “Has Gender Mainstreaming Failed?” **International Feminist Journal of Politics** 7(4): 576-590.

Mwambari, David. 2017. “Women-Led Non-Governmental Organizations and Peacebuilding in Rwanda.” **African Conflict & Peacebuilding Review** 7(1): 66-79.

Nowatzki, Nadine, and Karen R. Grant. 2011. “Sex Is Not Enough: The Need for Gender-Based Analysis in Health Research.” **Health Care for Women International** 32(4): 263-277.

Numnual Yapparat. 2006. “Kan Nam Khwam Samoephak Ying Chai Khaosu Krasae Lak Khong Kan Phatthana Nai Samnakngan Khanakammakan Watthanatham Haeng Chat” [Gender Mainstreaming: The Case of the National Culture Commission]. Master's Thesis, Women Studies, Thammasat University. (in Thai)

Nussbaum, Martha C. 2000. **Sex and Justice.** New York: Oxford University Press.

Oyewùmí, Oyèrónke. 1997. **The Invention of Women: Making an African Sense of Western Gender Discourses.** Minneapolis: University of Minnesota Press.

Pakawadee Veerapatpong. 2009. “Kan Buranakan Praden Phet Sathana : Khwam Pen Pai Dai Lae Khochamkat Khong Naeokhit Thang Sangkhom Thi Thueng Rak Thueng Khon.” [Gender Mainstreaming: Possibilities and Limits of a Radical Social Concept]. Accessed September 12, 2017. https://prachatai.com/journal/2009/02/20104. (in Thai)

Parpart, Jane. 2009. Fine Words, Failed Policies: Gender Mainstreaming in an Insecure and Unequal World. In **Development in an Insecure and Gendered World: The Relevance of the Millennium Goals,** edited by Jacqueline Leckie. Burlington, VT: Ashgate.

Perrons, Diane. 2005. “Gender Mainstreaming and Gender Equality in the New (Market) Economy: An Analysis of Contradictions.” **Social Politics** 12(3): 389-411.

Prisara Saeguay. 2001. **Sathana Satri Sueksa: Chatniyom Nai Satri Sueksa Thai Rai-ngan Khwam Lomleo Nai Kan Thopthuan Ekkasan Satri Sueksa Phasa Thai Rawang Phoso 2522-2542.** [Women's Studies Status: Nationalism in Thai Women's Studies. A Report on the Failure in Reviewing Thai Women's Studies Documents during B.E. 2522-2542 (A.D. 1979-1999)]. Chiang Mai: Department of Women's Studies, Faculty of Social Science, Chiang Mai University. (in Thai)

Prügl, Elisabeth. 2009. “Does Gender Mainstreaming Work?” **International Feminist Journal of Politics** 11(2): 174-195.

Rai, Shirin M. 2003. “Institutional Mechanisms for the Advancement of Women: Mainstreaming Gender, Democratising the State?” In **Mainstreaming Gender, Democratising the State? Institutional Mechanisms for the Advancement of Women**, edited by Shirin M. Rai. Manchester; New York: Manchester University Press.

Razavi, Shahrashoub, and Carol Miller. 1995. “From WID to GAD: Conceptual Shifts in the Women and Development Discourse.” Accessed December 15, 2016. http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/d9c3fca78d3db32e80256b67005b6ab5/$FILE/opb1.pdf

Rose, Nikolas, and Peter Miller. 1992. “Political Power beyond the State: Problematics of Government.” **British Journal of Sociology** 43: 173–205.

Sen, Amartya. 1999. **Development as Freedom**. Oxford: Oxford University Press.

Silfver, Ann-Louise. 2010. “Emancipation or Neo-Colonisation? Global Gender Mainstreaming Policies, Swedish Gender Equality Politics and Local Negotiations about Putting Gender into Education Reforms in the Lao People’s Democratic Republic.” **Compare: A Journal of Comparative and International Education** 40(4): 479-495.

Spivak, Gayatri Chakravorty. 1994. “Can the Subaltern Speak?” In **Colonial Discourse and Post-Colonial Theory: A Reader**, edited by Patrick Williams and Laura Chrisman. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.

-----. 1999. **A Critique of Postcolonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present**. Cambridge: Harvard University Press.

Squires, Judith. 2005. “Is Mainstreaming Transformative? Theorising Mainstreaming in the Context of Diversity and Deliberation.” **Social Politics** 12(3): 366-388.

Standing, Hilary. 2007. “Gender, Myth and Fable: The Perils of Mainstreaming in Sector Bureaucracies.” In **Feminisms in Development: Contradictions, Contestations and** Challenges, edited by Andrea Cornwall, Elizabeth Harrison and Ann Whitehead. London: Zed Books.

Staudt, Kathleen. 2003. “Gender Mainstreaming: Conceptual Links to Institutional Machineries.” In **Mainstreaming Gender, Democratising the State? Institutional Mechanisms for the Advancement of Women**, edited by Shirin M. Rai. Manchester; New York: Manchester University Press.

Supang Chantavanich. 2009. **Thritsadi Sangkhomwitthaya**. [Sociological Theories]. 2nd ed. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)

Tanesini, Alessandra. 1996. “Whose Language?” In **Knowledge, Difference, and Power: Essays Inspired by Women's Ways of Knowing**, edited by Nancy Rule Goldberger, Jill Mattuck Tarule, Blythe Mcvicker Clinchy and Mary Field Belenky. New York: Basic Books.

Towns, Ann. 2009. “The Status of Women as a Standard of ‘Civilization’.” **European Journal of International Relations** 15(4): 681-706.

True, Jacqui. 2003. “Mainstreaming Gender in Global Public Policy.” **International Feminist Journal of Politics** 5(3): 368-396.

-----. 2015. “Mainstreaming Gender in International Institutions.” In **Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations**, edited by Laura J. Sheperd. New York: Routledge.

True, Jacqui, and Michael Mintrom. 2001. “Transnational Networks and Policy Diffusion: The Case of Gender Mainstreaming.” **International Studies Quarterly** 45: 27-57.

True, Jacqui and Laura Parisi. 2013. “Gender Mainstreaming Strategies in International Governance.” In **Feminist Strategies in International Governance**, edited by Gülay Caglar, Elisabeth Prügl, and Susanne Zwingel. London: Routledge.

United Nations. 2002. **Gender Mainstreaming: An Overview**. New York: Department of Economic and Social Affairs, Office of the Special Adviser on Gender Issues, United Nations.

United States Agency for International Development (USAID). 2012. **USAID Policy on Gender Equality and Female Empowerment**. Washington, DC: USAID.

United States Agency for International Development. Office of United States Foreign Disaster Assistance (USAID/OFDA). 2017. “Guidelines for Proposals.” Accessed April 26, 2017 https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/USAID-OFDA_Guidelines_April2017.pdf.

United States Agency for International Development/Rwanda (USAID/Rwanda). 2002. **USAID/Rwanda Civil Society in Rwanda: Assessment and Options**. Kigali: USAID/Rwanda.

Van Eerdewijk, Anouka. 2014. “The Micropolitics of Evaporation: Gender Mainstreaming Instruments in Practice.” **Journal of International Development** 26: 345-355.

Walby, Sylvia. 2005. “Gender Mainstreaming: Productive Tensions in Theory and Practice.” **Social Politics** 12(3): 321-343.

Wodak, Ruth. 2005. “Gender Mainstreaming and the European Union: Interdisciplinarity, Gender Studies and CDA.” In **Feminist Critical Discourse Analysis: Gender, Power and Ideology in Discourse**, edited by Michelle M. Lazar. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Wuchara Eunghamearnun. 2007. “Naeothang Kan Soemsang Khwam Samoephak Ying Chai Hai Pen Krasae Lakkan Phatthana: Korani Sueksa Krom Pramong.” [Gender Mainstreaming: The Case of the Fishery Department]. Master's Thesis, Women Studies, Thammasat University. (in Thai)

Yuval-Davis, Nira. 2006. “Intersectionality and Feminist Politics.” **European Journal of Women’s Studies** 13(3): 193-209.